

Zbornik *Sv. Vid* – ima li nade za kvalitetnu sintezu povijesti grada Rijeke?

Kristian Benić

Prilikom obilježavanja Dana sv. Vida, zaštitnika grada Rijeke, 15. lipnja 2007. u Gradskoj vijećnici održana je promocija obnovljena izdanja knjige Radmile Matejčić pod nazivom *Kako čitati grad*.¹ Podatak da je riječ o četvrtome izdanju knjige koja je prvi put izdana 1983. govori u prilog činjenici da to djelo vrijedi pročitati bar kako bismo vidjeli u čemu je tajna velike potražnje za njegovim prijašnjim izdanjima.

Impresionira velika potražnja i za četvrtim izdanjem knjige, čiji su razmjeri na stranicama *Novoga lista* detaljno dokumentirani i valorizirani u brojevima koji su uslijedili nakon promocije obnovljena izdanja. Tako primjerice redoviti kolumnist *Novoga lista* Branko Mijić simpatično uspoređuje potražnju za knjigom Radmile Matejčić s potražnjom za kišobranom tijekom iznenadne oluje.² Taj zanimljiv fenomen od nas zahtijeva pokušaj objašnjenja. Za potrebe ovoga rada dostatno je uočiti potrebu stanovnika Rijeke za djelom koje im pomaže u objašnjavanju i razumijevanju grada koji čini temelj njihove svakodnevice. Jedna od znanosti koja nam na tome putu zasigurno može najviše pomoći jest znanost o povijesti.

Istraživači su riječke povijesti 1988. objelodanili knjigu *Povijest Rijeke*, koja je sinteza dotadašnjih istraživanja riječke povijesti, ali također i metodoloških pristupa koji su u tadašnjoj hrvatskoj/jugoslavenskoj historiografiji prevladavali. Gledano s današnje pozicije, mislim da je to vrijedan uradak, u kojemu je na 510 stranica obuhvaćeno mnogo različitih aspekata riječke povijesti, i to od geografskih obilježja riječkoga područja, političkih događanja, demografije i ekonomije pa do kulturnih djelatnosti. Ipak, od izdavanja je te knjige prošlo već dvadeset godina, što je u okolnostima svakodnevnih ubrzanih ekonomskih, društvenih, političkih i poglavito tehnoloških promjena, koje smo proživjeli u zadnjem desetljeću XX. stoljeća i prvome desetljeću XXI. stoljeća, prilično dug period. Znanost o povijesti također se bitno promijenila. Prije svega, Rijeka se više ne nalazi unutar države čija historiografija ograničava istraživanje povijesne stvarnosti na razmatranje razvoja i tijeka klasne borbe te na nastanak i razvoj radničke klase. Suvremena je hrvatska historiografija usvojila pristupe i metode u istraživanju povijesti prema kojima ne postoji područje ljudske

---

¹ *Novi list*, 16. lipnja 2007.

² Na i. mj.

djelatnosti u prošlosti koje ne može biti predmet istraživanja povjesničara. Dakle metodologija suvremene znanosti o povijesti omogućuje dolazak do spoznaja koje autorima izdanja iz 1988. ili nisu bile dostupne, ili nisu bile zanimljive, ili pak nisu bile prikladne, tj. podobne. Usko je vezano uz izmijenjene pristupe istraživanju povijesti i konstantno istraživanje arhivske građe. Naime nova pitanja koja postavljamo o povijesti Rijeke svoje odgovore moraju naći u novim i dosad neistraženim vrstama izvora. Riječ je o procesu koji se od 1988. do danas kontinuirano odvijao te je rezultat toga nastanak brojnih novih uvida u povijest Rijeke.

Na ovome mjestu možemo sumirati dosad rečeno. Empirijska je činjenica da među stanovnicima Rijeke postoji potreba za poznavanjem njezine povijesti. U razdoblju su se nakon izdavanja *Povijesti Rijeke* 1988. promijenili metodološki pristupi istraživanju povijesti te je bogata arhivska građa znatno obrađena. Rezultati su tih novih istraživanja nove spoznaje o povijesti Rijeke. Cilj je ovoga rada prikaz dijela novih rezultata, i to sadržaja zbornika *Sv. Vid*, u kojemu istraživači riječke povijesti objavljuju najnovije znanstvene radove stvarajući tako temelj novih knjiga pod nazivom *Povijest Rijeke*, koje mogu, a i trebale bi, izazvati jednako velik interes kao i obnovljena izdanja knjige *Kako čitati grad*.

Nove političko-društvene okolnosti nastale raspadom SFR Jugoslavije i nastankom samostalne države Hrvatske bitno su promijenile kontekst istraživanja povijesti Rijeke. Nova je upravno-administrativna podjela prouzročila primjerice nastanak niza manjih općina i gradova, unutar kojih je započela ili se nastavila aktivnost istraživanja povijesti vlastitoga prostora. Rezultat su takvih istraživačkih napora periodičke publikacije koje su u obliku zbornika radova postale mjesto objavljivanja novih znanstvenih rezultata. Navest ćemo samo neke: *Senjski zbornik*, *Vinodolski zbornik*, *Novljanski zbornik*, *Krčki zbornik*, *Bakarski zbornik*, *Grobnički zbornik*, *Zbornik Kastavštine*, *Mošćenički zbornik*...³

U novim su se okolnostima i u samome gradu Rijeci nastavili stari ili pokrenuli novi istraživački naponi. Jednu od osnova istraživanja povijesti Rijeke čini aktivnost "Povijesnoga društva Rijeka", čija izdavačka djelatnost dolazi do izražaja u časopisu *Rijeka*, koji kontinuirano izlazi od 1994. Osnovna je zadaća Uredništva definirana kao promicanje "... novih znanstvenih i stručnih rezultata te spoznaja o cjelokupnoj prošlosti Rijeke, Kvarnerskog

---

³ Gledano s pozicije istraživanja povijesti Rijeke, navedene su periodičke publikacije omogućile da istraživanje povijesti Rijeke dobije svoj okvir, jer nije moguće potpuno istražiti njezinu povijest bez potpuna poznavanja povijesti njezina bližega područja. Unatoč tomu što zbog toga radove koji su tamo objavljeni treba gledati također kao na dio podloge koja će poslužiti za stvaranje buduće sinteze povijesti Rijeke, temelj su sadašnjega i budućega istraživanja ipak povjesničari koji djeluju u gradu Rijeci.

primorja i otoka, Istre i Gorskog kotara te ostale Hrvatske, no isto tako i njihovih susjednih krajeva, kao i prekomorskih područja."⁴ Dakle zadatak toga časopisa nije objavljivanje radova čija je tematika ograničena na uže riječko područje, već se kontinuirano objavljuju i radovi koji temom izlaze i izvan toga okvira. Ipak, radovi o samoj povijesti Rijeke u dosadašnjim brojevima imaju značajnu ulogu.

Povjesničari okupljeni u "Povijesnome društvu Rijeka", osim u navedenoj publikaciji, imaju važnu ulogu i u ostvarivanju "neformalnog i nikada posebno nominiranog projekta o prošlosti Rijeke".⁵ Riječ je o zborniku *Sv. Vid*, koji kao godišnjak pod pokroviteljstvom Grada Rijeke izlazi od 1995. te je rezultat znanstvenoga skupa koji se u povodu Dana sv. Vida kontinuirano odvija od 1993..

Osnovnu konstantu Uredništva predstavlja glavni urednik Darinko Munić, koji je tu funkciju obavljao u svih dvanaest godišta Zbornika. Uz glavnoga urednika oblikovanju Zbornika pridonosi Urednički odbor, koji u gotovo istome sastavu djeluje u svih dvanaest brojeva. U priloženoj su tablici pregledno prikazani članovi Uredništva u svim brojevima Zbornika. Slovo "u" označava da je autor u tome broju bio član Uredničkoga odbora.⁶

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Mile Bogović	U	U	U	U	U	U						
Lujo Margetić	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
Miljenko Magdić	U	U	U	U	U	U						
Željko Maurović	U											
Darinko Munić	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
Ljubomir Stefanović	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
Petar Strčić	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
Branka Renko-Silov		U	U	U	U	U	U					
Ivanka Persić							U	U	U	U	U	U

Budući da one objašnjavaju sam njegov sadržaj, smatram da je posebice važno naglasiti koje je smjernice djelovanja Uredništvo istaknulo. Tri su osnovne:

1. cjelokupnost povijesti Rijeke,
2. interdisciplinarnost,
3. nova sinteza povijesti Rijeke.

⁴ Munić, D., *Dvadeseti svezak časopisa Rijeka*, Rijeka, sv. 2, 2005., str. 6.

⁵ Munić, D., *Deveti svezak zbornika Sv. Vid*, Sv. Vid, sv. 12, 2007., str. 7.

⁶ Uočljivo je kako su Lujo Margetić, Darinko Munić, Ljubomir Stefanović i Petar Strčić članovi Uredničkoga odbora u svih dvanaest brojeva Zbornika.

Naime smatram hvalevrijednom činjenicu da je predmet istraživanja riječkih povjesničara određen u najširem mogućem obliku. Ne postoji unaprijed zadana koncepcija prema kojoj bi teme istraživanja bile npr. samo politička događanja ili pak ekonomski odnosi, već to mogu, a i trebale bi, postati apsolutno sve pojave koje su se javile na riječkome području. Ne postoji područje života u prošlosti koje je povjesničaru "zabranjeno" jer se njime nije dostojno ili pak dopušteno baviti, već upravo takva područja povijesti omogućuju sveobuhvatnije i točnije spoznaje: "Permanentna tema znanstvenog skupa, a time i samoga Zbornika, cjelokupna je prošlost Rijeke, od najstarijih vremena do naših dana. To, drugim riječima, znači sve ono što se tijekom stoljeća događalo i ostavilo svoje tragove u našem gradu, njegovoj okolini te bližim i daljim susjedima."⁷ Sljedeće riječi još bolje pokazuju koja treba biti osnovna misao vodilja riječkih povjesničara: "Naši napori nisu usmjereni samo na razotkrivanje kronologije zbivanja, događanja ili životopise pojedinih uglednika prošlosti, nego na šire značenje pojedinih događaja prošlosti, međusobne odnose ljudi, pa i maloga čovjeka koji je nesvjestan čimbenik povijesti u vremenu i prostoru, ali i aktivni stvaralac u širokoj lepezi društvene stvarnosti."⁸

Riječka povijest shvaćena kao sveobuhvatnost života na riječkome prostoru otvara put drugoj važnoj idejnoj vodilji Zbornika, a to je interdisciplinarnost. U ovome je slučaju riječ o tome da različiti aspekti riječke povijesti stvaraju potrebu za spoznajama mnogih znanosti koje izlaze izvan okvira znanosti o povijesti: "Sadržaji koje objavljujemo nisu samo sadržaji povijesno-političke naravi nego u sebi nose viševrsne i raznolike odrednice, a i isto tako pripadaju interdisciplinarnome znanstvenome krugu."⁹ Ipak, prilikom korištenja pojma "interdisciplinarnost" i određivanja ciljeva Zbornika moramo biti oprezni jer se lako može potkrasti velika pogreška. Naime nije isto istraživati različita područja povijesne stvarnosti i prilikom toga istraživanja koristiti spoznaje drugih znanstvenih disciplina ili istraživati različita područja povijesne stvarnosti, a pritom ne koristiti spoznaje disciplina koje izlaze izvan okvira znanosti o povijesti. Mislim da je koncepcija zbornika *Sv. Vid* prvenstveno određena otvaranjem velika broja novih tema, koje u dotadašnjim istraživanjima povijesti riječkoga područja nisu bile obrađene. Osnovna se vrijednost takvih istraživanja temelji na činjenici da su nastala kao rezultat rada na arhivskoj građi, čime ih sa sigurnošću možemo ubrojiti u skupinu novih znanstvenih rezultata. Uostalom, takav moj sud potvrđuju sljedeće riječi: "Kao i u prethodne tri knjige, sadržaji zbornika su i ovom prigodom u cijelosti

---

⁷ Munić, D., *Uvodno slovo*, Sv. Vid, sv. 10, 2005., str. 7.

⁸ Isto, str. 10.

⁹ Na i. mj.

posvećeni bogatoj raznolikosti riječke prošlosti, ponajprije povijesnim disciplinama: političkoj povijesti, povijesti prava, gospodarstva i turizma, urbanizma i arhitekture, povijesti glazbe, pomoćnim povijesnim znanostima i povijesti bibliotekarstva."¹⁰ Dakle sadržaj je Zbornika sastavljen prije svega od radova koji analiziraju arhivsku građu te otvaraju teme koje nisu bile istraživane, šireći tako obzor prema cjelovitoj riječkoj povijesti. No mislim da ne možemo govoriti o prevladavanju novijih historiografskih pristupa u načinu obrade određenih tema, koji bi obogatili spoznaje o riječkoj povijesti, odnosno o pristupima koji bi nam mogli pomoći pri njezinu boljem objašnjavanju i razumijevanju. Kasnije ćemo se detaljnije pozabaviti tim vrijednosnim sudom, koji će analizom samoga sadržaja objavljenih radova biti verificiran ili pak falsificiran.

Kao treći sam cilj uredništva naveo potrebu za stvaranjem nove sinteze povijesti Rijeke. Na tu sam potrebu i doprinos zbornika *Sv. Vid* u ostvarivanju toga cilja uputio već u uvodu ovoga rada. Slažem se s riječima glavnoga urednika kada tvrdi: "Sve to, svaka rasprava, članak, prilog, inventar, katalog, bibliografija, objavljena arhivska građa, korak je naprijed u iščitavanju vremena prošlog grada na Rječini, najveće luke Republike Hrvatske. Istovremeno, ti koraci zajedno s objavljenim priložima u drugim srodnim izdanjima vode k novoj sintezi o povijesti grada Rijeke"¹¹. Međutim smatram kako moj prethodni sud o nedostatku uvođenja i dosljedna provođenja metoda i pristupa koje nudi suvremena historiografija treba uzeti u obzir kada se govori o stvaranju nove sinteze povijesti Rijeke, jer se lako može dogoditi da pomak koji riječki historiografi naprave u odnosu na izdanje iz 1988. bude prvenstveno kvantitativne prirode, dok onaj mnogo važniji, kvalitativni pomak ne bude učinjen. Naime jedno je otvoriti arhivske fondove i prenijeti podatke koji se nalaze u otkrivenome materijalu, a drugo je navedeni materijal razumijevati, tj. postavljati mu beskonačan broj pitanja radi otkrivanja beskrajna bogatstva riječkoga života tijekom povijesti.

Kako je već i najavljeno, u daljnjem ću tijeku rada pokušati utvrditi koje teme i sadržaji prevladavaju na stranicama Zbornika, koje spoznaje o riječkoj povijesti radovi donose te kojim inovativnim pitanjima, formiranima na temelju dobivenih spoznaja, možemo potaknuti daljnja istraživanja.

Važno je prije svega uputiti na priloženu tablicu koja prikazuje određene statističke podatke o autorima i objavljenim radovima u *Sv. Vidu*. U dvanaest je svezaka objavljeno ukupno 129 radova, napisanih od 77 autora. Možemo dakle zaključiti da je u izradi

---

¹⁰ Munić, D., *Uvodno slovo*, Sv. Vid, sv. 4, 1999., str. 7.

¹¹ Isto, str. 8.

participirao velik broj različitih autora, koji su pokrenuli istraživanje različitih aspekata riječke povijesti, što je u skladu s koncepcijom cjelokupnosti istraživanja.

Autori	Broj radova
Lujo Margetić	10
Petar Strčić	7
Diana Stolac	5
Irvin Lukežić	5
Darinko Munić	4
Mile Bogović	4
Anamari Petranović	4
Mihael Sobolevski	4
Ukupno autora	77
Ukupno radova	129
Ukupno autora sa četiri ili više radova	8
Ukupno radova autora sa četiri ili više radova	43

Unatoč brojnosti autora koji su tek jednim radom participirali u dvanaest brojeva Zbornika uočljivo je postojanje skupine autora koja ga je obogatila većim brojem priloga. Njihov ukupni prilog sadržaju čini približno trećinu ukupnoga broja radova. U kontekstu razmišljanja o novoj sintezi povijesti Rijeke zanimljivo je napomenuti kako su od osmorice najaktivnijih autora trojica sudjelovala u izradi izdanja *Povijest Rijeke* iz 1988.. Riječ je o Luju Margetiću, Petru Strčiću i Mihaelu Sobolevskom. Zaključujući podacima o broju objavljenih radova i zastupljenim autorima, možemo reći kako je u Zborniku objavljen znatan broj radova te kako je pozitivno to što mnogo autora ima priliku sudjelovati u izradi njegova sadržaja. No razmišljajući o budućnosti riječke historiografije, možemo se nadati da će veći broj novih autora, dakle onih koji imaju objavljen samo jedan ili nijedan rad, aktivno i kvalitetno raditi na istraživanju riječke povijesti koristeći inovativne i produktivne pristupe te na takav način brojem objavljenih radova dostići ili čak prestići gotovo žive legende riječke historiografije, kao što su Lujo Margetić i Petar Strčić.¹²

Prvi je broj Zbornika nastao kao rezultat znanstvenih skupova održanih 1993. i 1994. pod nazivima "Sv. Vid i stara Rijeka" i "Iz prošlosti Rijeke". Obrađuje se nekoliko temeljnih tema riječke povijesti: politička pripadnost Rijeke tijekom stoljećâ, razvoj religijskoga života i

¹² Koliki su trag Lujo Margetić i Petar Strčić ostavili u riječkoj historiografskoj zajednici, svjedoči objavljivanje dvaju svezaka časopisa *Rijeka* posvećenih djelovanju Luje Margetića u povodu 85. rođendana (*Rijeka*, sv. 2, 2005.) i djelovanju Petra Strčića u povodu 70. rođendana (*Rijeka*, sv. 2, 2006.)

crkvene uprave, Riječki statut iz 1530., postojanje i razvoj glagoljice, razvoj pomorstva i riječke luke, specifičnosti riječke arhitekture.¹³ Te teme zaokupljaju pozornost autora u svih dvanaest brojeva.

Lujo Margetić donosi rad *Rijeka u drugoj polovici XIV. stoljeća*, u kojemu problematizira političku pripadnost Rijeke u tome razdoblju, analizirajući na temelju postojećih i dostupnih arhivskih dokumenata promjene u vlasništvu nad Rijekom između triju velikaških obitelji: Devinske gospode, Krčkih knezova i obitelji Walsee, te uzroke tih promjena. Margetić vrlo precizno razrađuje kronologiju događanja i uzročno-posljedične veze između različitih političko-društvenih događaja u drugoj polovici XIV. st. na riječkome, ali i širem geopolitičkome prostoru. Zaključuje kako je najvjerojatnije Rijeka prije 1335. bila u vlasništvu Devinaca, no te godine dolazi do sporazuma između Devinaca i Krčkih knezova kojim je Rijeka založena potonjima jer su tako oni ubiranjem podavanja iz Rijeke nadoknadili štete koje su im Devinci ranije nanosili. Godine 1365. Rijeka se opet nalazi u vlasništvu Devinaca, ali 1399. devinska loza izumire te Rijeka postaje dio posjeda obitelji Walsee. Konačni je Margetićev zaključak da obitelj Devinaca i obitelj Walsee nisu dobile pravno utemeljenu vlast nad Rijekom već je riječ o političkoj agresiji na Hrvatsku.

Na ovome je mjestu korisno uputiti i na Margetićeve radove u ostalim brojevima, u kojima također obrađuje probleme političko-pravne pripadnosti Rijeke. Riječ je o radovima *Rijeka prije Rijeke, Habsburzi prema Rijeci, Habsburgovci prema Europi, Hrvatskoj i Rijeci*. U radu *Habsburzi prema Rijeci* Margetić, osim pružanja uvida u kronologiju zbivanja prema kojoj Rijeka 1465. oporukom Wolfganga Walseea biva prepuštena Fridriku III. Habsburgu, iznosi i vrijednosne sudove o habsburškoj vlasti, prema kojima je vlast Habsburga izrazito označena kao kršitelj pravnih propisa i vlast "cinizma i vrlo ružnih – da se najblaže izrazimo – postupaka".¹⁴ Margetić zastupa tezu da su Habsburgovci protupravno došli u posjed Rijeke te joj nametnuli čvrstu vlast. Tako se Margetić uključuje u suvremenu riječku diskusiju koja se temelji na pitanju bi li Rijeka trebala uz dvoglavoga orla na svome grbu imati i naziv *indeficenter*, koji je Rijeci dodijelio Leopold I. Habsburg. Margetić je protivnik takve inicijative zbog svoga suda o vlasti Habsburgovaca. O širem okviru dolaska Habsburgovaca u hrvatske zemlje Margetić piše u radu *Habsburgovci prema Europi, Hrvatskoj i Rijeci*, u kojemu tvrdi da su materijalni zahtjevi hrvatskih velikaša bili temeljni prilikom pregovora na

---

¹³ Pri prikazu se tematike radova objavljenih u *Sv. Vidu* neću strogo držati reda kojim su radovi objavljeni. Naime cilj mi je uputiti na jedinstvenost tema koje se u Zborniku obrađuju, odnosno koje je teme moguće međusobno povezati. Tako lakše možemo uočiti koji sadržaji privlače najveću pozornost riječkih istraživača te koji je stupanj obrađenosti pojedinih tema.

¹⁴ Margetić, L., *Habsburzi prema Rijeci*, Sv. Vid, sv. 11, 2006., str. 29.

Cetinskome saboru. Hrvatski su velikaši priznali Ferdinanda Habsburga za kralja u onome trenutku kada im je obećao dovoljno zlatnika.

Jedan je od Margetićevih doprinosa Zborniku problematiziranje temeljnih problema političko-pravne pripadnosti Rijeke, pokazujući da su moguća daljnja preispitivanja dosadašnjih dostignuća historiografije, tj. nove i drukčije interpretacije događaja o kojima zaključujemo na temelju oskudne arhivske građe. No smatram da povjesničari ne bi trebali unositi u povijest kategorije današnjega razdoblja, odnosno na temelju toga je li što danas pravedno ili nije osuđivati događanja u prošlosti. Margetić na nekoliko mjesta krilaticama iz rimskoga prava osuđuje način dolaska Habsburgovaca na vlast u Rijeci, govoreći o njima kao o agresorima i otimačima.¹⁵ Takvim se načinom razmišljanja u ovome konkretnu slučaju otvara "rupa bez dna", jer tako su primjerice i sami Rimljani cijelo Sredozemlje osvojili vojnom silom, a i etnos Hrvata doselio se na područje koje je imalo dotad druge političke upravljače. S druge strane definitivno je korisno istraživati mehanizme funkcioniranja pravnih ugovora i propisa u XIV. i XV. stoljeću prema onima današnjima ili pak što je u srednjem vijeku značio pravni ugovor. To su mjesta na kojima nam Margetićeva istraživanja pravne povijesti mogu pomoći.

Iako u Zborniku zauzimaju važno mjesto, radovi koji se bave uglavnom političko-društvenom situacijom u Rijeci ne prevladavaju, što je dobra tendencija jer je ipak cjelokupna povijest Rijeke kompleksnija od svođenja na važne datume, važne političke događaje i važne ličnosti. No pitanja političke povijesti nije neopravdano doticati jer su takva istraživanja najpodložnija različitim utjecajima, kao što je primjerice trenutna politička vlast. Vjerujem da se u suvremenoj hrvatskoj historiografiji stvaraju okolnosti za pristupanje političkoj povijesti na ideološki neopterećen način. Nekoliko se takvih radova nalazi i na stranicama *Sv. Vida*.

Područje povijesti zasigurno najpodložnije ideologizaciji povijest je dvadesetoga stoljeća. Za Rijeku to ima posebno značenje jer se radi o gradu koji je tijekom toga stoljeća doživljavao dramatične političke, društvene, kulturne, ekonomske i demografske promjene. Radovi Petra Strčića, Bosiljke Janjatović, Darka Dukovskog i Vesne Crnić-Grotić raspravu o problemima političke povijesti stavljaju na čvrst teritorij povijesne znanosti. U radu *Zašto problemi oko povijesti NDH?* Petar Strčić analizira događanja koja su dovela do osnivanja te države te koja su naposljetku dovela do njezine propasti. Osvrćući se na učestalo politiziranje te teme, autor zaključuje: "što se tiče znanstvenoga dijela historiografije u nas i u stranome

---

¹⁵ Margetić, L., *Habsburgovci prema Europi, Hrvatskoj i Rijeci*, Sv. Vid, sv. 12, 2007., str. 14.

svijetu – nema problema niti nedoumica u vezi s poviješću Nezavisne Države Hrvatske u razdoblju od travnja 1941. – do svibnja 1945. godine".¹⁶ Zahvaljujući takvu duhu koji vlada u Zborniku omogućeno je objavljivanje radova kao što su *Odnos istarskih fašista prema Riječkom pitanju 1919.–1924.* Darka Dukovskog, *Pravni položaj Rijeke od Rapalskog do rimskog ugovora* Vesne Crnić-Grotić, *Odlazak talijanske vojske iz Sušaka 1923. godine* Bosiljke Janjatović i *Rijeka i londonski ugovor* Marijana Maticke, čija je zajednička karakteristika bavljenje odnosom Italije prema Rijeci i Jugoslaviji nakon završetka Prvoga svjetskoga rata, kada se taj odnos zaoštrava, pa do 1954., kada Jugoslavija i Italija potpisuju sporazum koji konačno normalizira odnos između dviju država.

Treba napomenuti kako je istraživanju Rijeke i riječke svakodnevice za Drugoga svjetskoga rata znatan doprinos dao Mihael Sobolevski, radovima *Savezničko bombardiranje Rijeke zrakoplovima u Drugom svjetskom ratu*, *Stvarni ljudski gubici na području grada Rijeke u Drugom svjetskom ratu* i *Dnevnik Milojke Mezorane – sušačke Anne Frank*. Spoznaje koje nam omogućuje otkriće izvora poput dnevnika sušačke gimnazijalke Milojke Mezorane, koja je u ratnim godinama bilježila detalje i događaje iz svoje svakodnevice, posebice su vrijedne jer su to prvorazredni podatci o riječkim i sušačkim ratnim prilikama.

Pravna povijest od prvoga broja zauzima važno mjesto te ima iznimnu važnost za istraživanje povijesti Rijeke. Naime istražujući spise o pravnim propisima, procesima ili ugovorima, dolazimo do niza spoznaja o riječkoj svakodnevici te nam se otvara mogućnost detaljna razumijevanja svakodnevnoga života i mentaliteta stanovnika Rijeke, života obitelji, života žene, identiteta građana... Radovi koji počnu davati odgovore na takva pitanja učinit će pomak prema kvalitetnoj sintezi riječke povijesti, a prvi su koraci učinjeni na stranicama ove publikacije. Uostalom, na takvu vrstu pravnih izvora, koji nam daju uvide o temama koje nisu uži interes povijesti prava, upućuju radovi Luje Margetića *O najstarijim riječkim notarskim knjigama*, objavljen u drugome broju, Darinka Munića *Statuti/zakoni kvarnerskih srednjovjekovnih komuna hrvatskim jezikom pisani*, objavljen u četvrtome broju, te Albina Senčića *Riječke matične knjige*, objavljen u petome broju. Lujo Margetić upućuje na tri riječke notarske knjige iz XV. i XVI. stoljeća, svjedočeći da su pune korisnih podataka, no nedovoljno iskorištene. Darinko Munić uputio je na cijelu lepezu statuta nastalih u kvarnerskim komunama u razdoblju od XIII. do XVII. stoljeća, dok Albino Senčić pregledno iznosi podatke o broju matičnih knjiga s područja Rijeke, nastalih od XVI. do XX. stoljeća, i mjestu na kojemu se one trenutno nalaze, posebice ističući njihovu važnost za demografska

---

¹⁶ Strčić, P., *Zašto problemi oko povijesti NDH?*, Sv. Vid, sv. 12, 2007., str. 102.

istraživanja. Određeni je broj autora ta upućivanja na nove i bogate izvore, srećom, ozbiljno shvatio, pa su analizi notarske knjige Antuna de Renna de Mutine pristupili Darinko Munić radom *Venecijanci u Rijeci tisućčetiristotih godina* i Ante Škrobonja radom *Medicinski zapisi u notarskoj knjizi riječkog kancelara Antuna de Renna de Mutine*.

Prvih šest brojeva posebice je bogato analizama pravnih spisa i zakona. U prvome redu potrebno je istaknuti napore oko analize Statuta grada Rijeke iz 1530., u čemu se istaknula Anamari Petranović s radovima *Statut grada Rijeke iz 1530. godine – iz imovinsko pravne problematike* u prvome broju, *Osobno pravo riječkog srednjovjekovlja* i *Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnoj Rijeci* u drugome broju te *Uz obljetnicu riječkog statuta* u šestome broju. Riječ je o prvorazrednu izvoru, koji se sastoji od četiriju knjiga od kojih svaka regulira poseban dio društva i ponašanja. Prva knjiga regulira ustrojstvo gradske uprave, druga građansko pravo, treća kazneno pravo, a četvrta knjiga sadrži izvanredne propise, od kojih se neki odnose i na područje gospodarstva. Anamari Petranović ne zadržava se samo na prenošenju podataka Riječkoga statuta već navpdi primjere za kakva istraživanja tekst može biti iskorišten. Tako primjerice analizira kako odredbe Statuta reguliraju položaj pojedinaca i različitih društvenih grupa, što je posebice zanimljivo s aspekta srednjovjekovnoga prava, koje je, kako i autorica zapaža, imalo zadaću smještanja pojedinca na točno određeno mjesto u zajednici.¹⁷ Dio društva čiji položaj reguliran Riječkim statutom Anamari Petranović analizira jesu žene. Petranović prenosi niz odredbi iz Statuta iz kojih možemo vidjeti kako je položaj žena bio precizno definiran brojnim obvezama i zabranama. O kakvim je korisnim uvidima riječ, najbolje je vidjeti na sljedećem primjeru: "Dotaknuvši moralnost žena, spomenimo da Statut predviđa kazneno djelo otmice samo štovanja vrijednih ženskih osoba ("muliereum honestarum"), dakle izrijekom Statuta ne žena lošeg ugleda, glasa ili neprimjerenoga društva. Kazna se, ukoliko se radi o otmici s pristankom ženske osobe ("...de earum voluntete"...), poima izvjesnom uvredom obitelji, pa će se izričito isključiti ikakva tortura, tjelesna kazna ("...ad nullam poenam corporatem teneantur..."), a kapetanu i kaznenom sucu prepušteno je odrediti ju prema slobodnoj ocjeni."¹⁸

Takvim pristupom istraživanju i takvim temama spoznaje o povijesti grada Rijeke poprimaju potpuno nove oblike. Tomu pridonosi i rad Luje Margetića pod naslovom *Brak na riječki način*, u kojemu su na temelju analize riječkih notarskih knjiga i Statuta iz 1530. utvrđene specifičnosti ulaska građana Rijeke u brak. U posljednjih nekoliko desetljeća u historiografiji postoji trend istraživanja žene u povijesti, pa se možemo nadati da će i

---

¹⁷ Petranović, A., *Osobno pravo riječkoga srednjovjekovlja*, Sv. Vid, sv. 2, 1997., str. 55.

¹⁸ Petranović, A., *Naznake pravnoga položaja žene u srednjovjekovnoj Rijeci*, Sv. Vid, sv. 2, 1997., str. 89.

istraživanje povijesti žena na području grada Rijeke postati pravilo, a ne izuzetak. Kako arhivski izvori o ženama često "šute", potreban je marljiv i sustavan rad na njihovu istraživanju, uz primjenu metoda koje mogu omogućiti dolazak do novih spoznaja. Tek tada buduću sintezu povijesti Rijeke možemo smatrati djelom koje prezentira njezinu cjelovitu povijest.

Drugi važan aspekt riječke povijesti o kojemu možemo razmišljati na temelju podataka dobivenih iz pravnih spisa područje je vjerskoga života, što je pokazao Željko Bartulović u radovima *Crkva i statut grada Rijeke iz 1530. godine* i *Pravni aspekti srednjovjekovnih bratovština sa osvrtom na Rijeku*, objavljenima u prvome broju Zbornika. Riječ je o dragocjenim uvidima u svakodnevicu i mentalitet srednjovjekovnoga stanovnika Rijeke: "Naređeno je i određeno da se svaka osoba, koja se usudi huliti ili kleti Boga ili B. Djevicu Mariju ima kazniti s 40 libara... a ako ne bi u roku od 8 dana od presude spomenutu kaznu platila ili ne bi imala odakle je platiti, neka se tri puta krsti u moru tj. kroz 2 uzastopna dana po tri puta u moru i sljedećeg dana neka se stavi na sramotni stup kroz dva uzastopna dana."¹⁹

Povijest Crkve i vjerskoga života, uz usko povezana pitanja postojanja i uporabe glagoljice na riječkome području, pripada vjerojatno najčešće obrađivanim aspektima riječke povijesti na stranicama Zbornika. Taj podatak još više dolazi do izražaja kada se uzme u obzir činjenica da se u njemu objavljuju i radovi s područja povijesti umjetnosti, koji najčešće obrađuju riječke sakralne objekte. Valja uputiti i na specifične okolnosti izlaska osmoga sveska Zbornika za 2003.. Naime u lipnju te godine Rijeka bila domaćin papi Ivanu Pavlu II., pa je na stranicama *Sv. Vida* ta činjenica prigodno iskorištena za detaljnije obrađivanje tema povijesti Katoličke crkve u Rijeci.

Radovi o povijesti Crkve prije svega istražuju razvoj i oblike njezina institucionalnoga djelovanja na prostoru Rijeke. Autori su priloga takve vrste većinom Mile Bogović, Ivan Devčić i Petar Strčić. Sva su trojica dala priloge istraživanju razvoja funkcionalnoga ustroja Crkve u Rijeci. Radovi Mile Bogovića *Rijeka kao crkveno središte, Problemi oko nastajanja riječke biskupije (1918.–1925.)* te veći pregledni rad Petra Strčića *Riječka nadbiskupija i metropolija* donose mnoge informacije o razvoju Crkve u Rijeci smještajući ga u odgovarajući društveno-politički kontekst. Naime kao posebnost je toga razvoja uočljiva nemogućnost dobivanja statusa biskupskoga središta unatoč porastu broja stanovnika i razvoju ekonomije. Raspon razloga seže od političkih, ekonomskih, ali i specifično unutarnjo-crkvenih sporova. Zato do razvoja riječke biskupije dolazi tek 1925., a zatim i

---

¹⁹ Bartulović, Ž., *Crkva i statut grada Rijeke iz 1530. godine*, Sv. Vid, sv. 1, 1995., str. 82.

nadbiskupije 1969.. U budućim će istraživanjima biti zanimljivo vidjeti kakve su posljedice imali nepostojanje biskupskoga središta te podložnost biskupima iz Pule i Senja na vjerski život Riječana. Tako se npr. u XVII. st. Riječko biskupsko središte nalazilo u Puli, koja je bila dio Mletačke Republike, a Rijeka se nalazila pod vlašću Habsburgovaca, koji su s Mletačkom Republikom bili u ratnome sukobu!

O razvoju je Katoličke crkve u Rijeci radove u Zborniku priložio i Ivan Devčić, pod naslovima *Povijest sjemeništa u Rijeci* i *Nasilno zatvaranje sjemeništa u Rijeci prije četrdeset godina*. Autor pregledno predstavlja tijek razvoja sjemeništa u Rijeci nakon proglašavanja Rijeke biskupskim središtem, no posebice je zanimljivo razmatranje situacije nakon Drugoga svjetskoga rata, kada se odvijaju pritisci nove vlasti na sjemenište, što naposljetku rezultira njegovim zatvaranjem. Vjerujem da su takva istraživanja, prije svega, korisna radi dobivanja što boljšega uvida u život i složenost situacije u Rijeci nakon Drugoga svjetskoga rata, a nije toliko važna kronologija zbivanja koliko razumijevanje riječke svakodnevice kroz sukob dviju različitih ideologija. Uostalom, kao povjesničarima, uvijek nam je zadatak što više se približiti spoznaji istine bez želje za obnavljanjem povijesnih sukoba. Tako je primjerice vrijedno istraživati zašto su i koliko opravdano riječki svećenici bili optuženi od jugoslavenske vlasti za pjevanje ustaških pjesama. Cilj takvih istraživanja nije etiketirati svećenike kao "izdajice revolucije" ili pak "prave Hrvate", već hladno povjesničarski utvrditi o kakvim društvenim skupinama i o kakvu mentalitetu toga vremena možemo govoriti.

U poznavanju svakodnevnoga vjerskoga i svjetovnoga života Riječana, ali i poznavanju razvoja riječke intelektualne povijesti, veliku nam pomoć pružaju radovi koji istražuju razvoj glagoljice na području Rijeke, razvoj riječkih knjižnica, čitaonica, tiskara, život i djelo riječkih intelektualaca, pisaca, glazbenika, slikara, profesora, liječnika... Takvi nam radovi otkrivaju istinu o tome što su Riječani razmišljali, što su znali, kako su do znanja dolazili, kako su znanje nastojali unaprijediti... Iako je riječ o radovima vrlo raznolike tematike, mislim da su pojmovi uz koje sam ih povezao njihovo zajedničko obilježje te da će buduća *Povijest Rijeke* ili pak knjiga o povijesti Riječana takve probleme morati uzeti u obzir.

Intelektualni su život i kultura grada Rijeke u srednjem vijeku sve do kraja XVI. st. bili u velikoj mjeri određeni uporabom glagoljice. Mile Bogović ispravno upućuje na zanimljivu pojavu: "Kada bismo nekome koji nije opterećen raznim teorijama o nastanku glagoljice, pokazali kartu rasprostranjenosti najstarijih glagoljskih natpisa – a takvu kartu imamo u knjizi Branka Fučića *Glagoljski natpisi* – taj bi bez dvoumljenja zaključio da su Kvarnerski bazen i Istra zavičaj i domovina glagoljice. Prema sadašnjem shvaćanju, taj

zaključak ne bi bio ispravan."²⁰ Radovi Mile Bogovića *Glagoljica u Rijeci u srednjem vijeku* i Luje Margetića *Glagoljica u Rijeci* pregledno upućuju na niz činjenica koje govore o uporabi glagoljice u Rijeci te kontekst u kojemu se ona koristila. Ipak, posebice je vrijedan prilog Milana Mogušića *Napomene o riječkoj glagoljskoj tiskari*, jer njime dolazimo u kontakt s riječkom intelektualnom stvarnošću XV. i XVI. stoljeća. Pokazuje se naime kako pojava tiskarskoga stroja proizvodi revoluciju u proizvodnji knjiga, pa tako i u prijenosu spoznaja koje se u njima nalaze. Budući da su prve knjige tiskane u Rijeci i na bližem riječkome području tiskane upravo na glagoljici, razmatranje je tih pojava na području Rijeke vrlo zanimljivo! Kao korak prema takvim istraživanjima smatram korisnim uputiti na djelovanje Branka Fučića, jedan od aspekata čijega je djelovanja obradila Danijela Bačić-Karković radom *Fučićev putopis*. Mislim da su sljedeće riječi dovoljne kao impuls istraživačima: "Može se govoriti o fučićevskoj imagologiji: povijest zavičaja, svjetonazorna povijest, kronotopografija svakodnevice, portretiranje naizgled minijturnih i beznačajnih sudbina..."²¹

No unatoč tomu što je tiskanje knjige omogućilo izlazak knjige izvan okvira crkvenih skriptorija, samostani su bili jedni od predvodnika prikupljanja i čuvanja knjiga, čija se količina od XVI. stoljeća počela naglo povećavati. Na dio toga fenomena upućuje Franjo Emanuel Hoško radom *Franjevačka knjižnica na Trsatu*, kojim kronološkim redom izlaže podatke o djelovanju i razvoju knjižnice od XVI. do XX. stoljeća, pa tako dobivamo uvid u niz naslova koje je samostanska knjižnica posjedovala. Naslovi koji su prevladavali u knjižnici prvenstveno su filozofske i teološke tematike.

Istraživanje sadržaja knjižnica pripada najizazovnijim zadacima suvremenih povjesničara jer time pokušavamo rekonstruirati znanje ljudi tijekom povijesti. Primijeniti takvu metodu istraživanja na Rijeku omogućit će nam spoznaju o tome što su Riječani čitali, što su znali i kako su to znanje koristili, tj. naposljetku nas približiti poznavanju riječkoga mentaliteta. U takvim istraživanjima važnu ulogu mogu imati i istraživanja socijalnih uvjeta koji utječu na proces učenja čovjeka. Tako primjerice nemogućnost posuđivanja knjige u XVII. stoljeću izvan samostana na Trsatu, zbog straha od njihova nestajanja, treba biti na pravilan način tumačena uzimajući u obzir sve njezine moguće posljedice na znanje ljudi tadašnjega vremena.

Doprinosi povijesti knjige, čitanja i intelektualnoga rada jesu i radovi Katice Tadić *Uloga Josipa Bunjevca u osnivanju Narodne čitaonice riečke*, Irvina Lukežića *Riječki nakladnik i tiskar Emidio Mohovich* i Marije Šegote-Novak *Gradska knjižnica Rijeka 1945.*–

---

²⁰ Bogović, M., *Glagoljica u Rijeci u srednjem vijeku*, Sv. Vid, sv. 1, 1995., str. 53.

²¹ Bačić-Karković, D., *Fučićev putopis*, Sv. Vid, sv. 7, 2002., str. 131.

2000. U tim radovima možemo pratiti promjene koje nastaju u dostupnosti knjige, njezinoj ulozi u društvu i promjene u stavu čitatelja prema knjizi.

Na ovome je mjestu svrsishodno uputiti na radove Irvina Lukežića, koji je dao jedan od zanimljivijih doprinosa istraživanju riječkoga kulturnoga života i riječkih intelektualaca. U već spomenutom radu o tiskaru Emidiju Mohovichu Lukežić sustavno i informativno izlaže biografiju riječkoga kulturnoga djelatnika posebice ističući važnost postojanja dnevnika na talijanskome jeziku pod nazivom *La Bilancia*, koji kao izvor mora poslužiti u budućim istraživanjima. Posebice je vrijedno što u istraživanju i izlaganju teme Lukežić obilno koristi arhivsku građu, što je vidljivo i u njegovim ostalim radovima u Zborniku. Rezultat su takva rada potpuno nove spoznaje o riječkoj povijesti.

U radovima *Domorodnim stopama Riječkoga Fausta i Dopisivanje Erazma pl. Barčića i biskupa Josipa Jurja Strossmayera* Lukežić osvjetljava procese hrvatskoga narodnoga preporoda u Rijeci, utvrđujući kako bez ličnosti kao što je npr. riječki odvjetnik Faustin Suppé ne bi bilo moguće djelovanje ličnosti kao što je Fran Kurelac, kojega se pak u historiografiji obično smatra zaslužnim za očuvanje nacionalne svijesti u Rijeci. Lukežić omogućuje mladim istraživačima koji još nemaju sposobnost, naviku ili mogućnosti svakodnevnoga posjeta arhivu samostalno zaključivanje i istraživanje prilažući izvorne tekstove, primjerice korespondenciju između Erazma Barčića i Josipa Jurja Strossmayera.

Kulturni život Rijeke čine i njezini umjetnici, poput glazbenika, književnika, glumaca, slikara, te su i oni privukli pozornost istraživača riječke povijesti. Istraživanju glazbenoga života Rijeke glavni doprinos na stranicama Zbornika dala je Lovorka Ruck radovima *Skica glazbenog života Rijeke i Sušaka u desetljeću nakon Prvog svjetskog rata (1918.–1830.)*, *Skica glazbenog života Rijeke i Sušaka u četvrtom desetljeću XX. stoljeća (1830.–1941.)* i *Ivan Matetić Ronjgov*. Autorica prvenstveno iznosi vrlo detaljne podatke o glazbenim društvima, glazbenim ustanovama, pojedincima i glazbenim priredbama koji su se održavali u Rijeci i na Sušaku u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Doprinos istraživanju riječke glazbene kulture, ali i svakodnevnoga života pružaju i radovi Mirne Marić *Folklorna glazba, običaji i zabave starog Trsata* i Marije Riman *Skladbe u čast krunjenja slike Gospe trsatske*.

Buduća istraživanja glazbenoga života u Rijeci morat će dobivene spoznaje Lovorke Ruck i ostalih autora produbiti novim pitanjima, primjerice tumačenja značenja niza glazbenih djela i oblika u riječkoj zajednici, istraživanja uloge glazbe u životu raznih riječkih društvenih skupina, a zanimljivo bi bilo vidjeti i komparativne studije koje bi utvrdile koje su bile sličnosti i razlike između "glazbene mode u Rijeci" i one u ostalim svjetskim gradovima.

Radovi Erne Toncinich *Slikar Giuseppe Mazzei (1867.–1944.)* i Nataše Ivančević *Stvaralaštvo Otona Glihe u Rijeci* povezuju životni put dvojice slikara s gradom Rijekom, iako nijedan nije rođen u Rijeci. Kako je vidljivo iz rada Nataše Ivančević, Gliha je u Rijeci ostvario značajnu djelatnost ostavljajući trag svojim djelom na nizu riječkih privatnih i javnih prostora. Slikar Giuseppe Mazzei u Rijeci nije ostvario ni približno aktivnu djelatnost, već je Rijeka, nakon rada po Apeninskome poluotoku, predstavljala njegovo posljednje boravište.

Zanimljivo je dostignuće istraživanja rad Ervina Dubrovića *Riječki i sušački boemi*, koji stilom pisanja i iznesenim informacijama oživljava svijet dijela riječke svakodnevice. Dubrović posvećuje pozornost riječkim pojedincima i grupama ljudi iz druge polovice XIX. i početka XX. stoljeća koji su se svjesno suprotstavljali građanskomu društvu, smatrajući ga nevrijednim, te razvili osebujan vlastiti životni cilj, koji je uključivao slobodnije bavljenje umjetnošću, gostionice, alkohol, duhan, psovke, burne rasprave, prostitutke... Uočljivo je da boemi nisu bili obični luralice ili beskućnici, već su često zbog dubokih ideoloških uvjerenja izabirali drugačiji život od onoga koji je smatran dobrim. Tim je radom dan doprinos istraživanju jednoga burna perioda riječke povijesti, prilikom kojega treba posvetiti veliku pozornost fenomenima poput ideologije anarhizma ili političkoga atentata, koja se među mladim ljudima toga vremena širila, jer ćemo tako moći bolje objasniti događanja koja su uslijedila u XX. stoljeću.

Težnja za interdisciplinarnošću istaknuta na stranicama Zbornika najviše je došla do izražaja u radovima koji se bave lingvistikom, arhitekturom i urbanizmom na riječkome području. Kao dobar primjer kolika je uloga povijesti jezika u istraživanju povijesti grada Rijeke valja istaknuti rad Darinka Munića, čiji naslov dovoljno ilustrativno govori o čemu je riječ: *Tharsatica/Tarsatica, Flumen, Flumen Tarsiae, Tarsiae, Tarsia, Sant Veit In Der Stat, Sand Vyet, Terra Fluminis, Terra Fluminis Sci Viti, Terra di Fiume, Fiume, Rekä, Rika, Rieka, Statt's. Weit am Pflaum Vulgo Fiume Oder Reka, Italianisch Fiume, Zu Latein Flumen's. Viti, danas Rijeka*. Autor detaljno na temelju izvora dokumentarno analizira različite nazive grada Rijeke u različito vrijeme i od različitih vlastodržaca ili autora izvora.

Analiza jezika i značenja riječi povjesničara može dovesti do iznimno korisnih rezultata, pa nas ne treba začuditi činjenica što je na stranicama Zbornika mjesto našlo više od deset radova koji se bave lingvističkom problematikom. Brojem radova prednjači Diana Stolac, koja istražuje jezične oblike koji su se javljali u različitim područjima riječke svakodnevice. Riječ je o radovima *Hrvatsko pomorsko nazivlje, Rečnik lječničkog nazivlja Riječanina Ivana Dežmana, Nazivi riječkih poduzeća i Naslovi u sportskoj rubrici Novog lista*. Tako npr. autorica analizira razvoj specijaliziranoga jezika u području pomorstva i

medicine. Zaključuje da do druge polovice XIX. st. ne postoji sustavan rad na razvijanju i usustavljanju pomorskoga nazivlja, no razvojem škola za pomorce situacija se drastično mijenja, što je najbolje vidljivo iz pojave specijaliziranih rječnika pomorskoga nazivlja. Na području medicinskoga nazivlja u drugoj polovici XIX. st. također dolazi do značajnih promjena, za koje je zaslužan Riječanin Ivan Dežman, koji je 1968. postao autorom prvoga hrvatskoga tiskanoga medicinskoga rječnika.

Autorica je istraživala i jezik suvremene riječke svakodnevice, i to nazive riječkih poduzeća te naslove sportske rubrike *Novoga lista*. Navodeći niz zanimljivih primjera Stolac pokazuje da "zabrinjavajuće raste broj naziva koji su u suprotnosti s pravopisnom, i gramatičkom, posebice leksičkom normom hrvatskog književnog jezika."²² Primjer za to može biti tendencija za korištenjem stranih, posebice engleskih riječi, što rezultira velikim brojem duhovitih primjera, kao u slučaju obitelji Zec, koja je poduzeće nazvala Rabbit. Analizirajući sportske naslove, autorica dolazi do pozitivnijih zaključaka te smatra da ti naslovi minimalnim jezičnim sredstvima izriču maksimalnu informaciju. Na radove Diane Stolac sličnom se tematikom nadovezuje i rad Lade Badurine *Nekoliko riječi o riječima u riječkim javnim medijima*, u kojemu autorica zaključuje kako je u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća izražena tendencija skrbi za riječi koje se smatra hrvatskima.

U Zborniku su mjesto našli i radovi koji istražuju razvoj čakavštine na riječkome području, primjerice radovi Ive Lukežić *Riječka i sušačka čakavština* i Silvane Vranić *O govorima čakavskoga ekavskoga dijalekta na području Rijeke*. Autorice minuciozno analiziraju govore na riječkome području te utvrđuju postojanje niza oblika čakavskoga idioma na geografski vrlo usku prostoru, no upućuju i na činjenicu nestanka tih razlika u novije vrijeme. Kritički odnos prema riječkome svakodnevnome govoru i uporabi riječi razvio je i Stanislav Gilić u radu *Riječka hodonimija*, u kojemu istražuje suvremene nazive riječkih ulica i lokaliteta nudeći moguće ispravnije oblike određenih naziva. Tako primjerice autor smatra da je naziv Gortanov prilaz pravilnije jezično rješenje od Prilaz Vladimira Gortana. Uglavnom, možemo zaključiti kako su jezična istraživanja vrijedan doprinos spoznaji riječke povijesti, ali i suvremenosti jer pojave kao što su nestajanje ili dramatične promjene čakavskih govora traže svoja rješenja.

Područje je arhitekture i urbanizma bogato obrađeno na stranicama *Sv. Vida*. Korisno je ponovno uputiti na uvodne napomene. Naime kako novi rezultati znanosti o povijesti stvaraju potrebu za novom sintezom povijesti Rijeke, jednako tako nije isključeno kako će

---

²² Stolac, D., *Nazivi riječkih poduzeća*, Sv. Vid, sv. 3, 1998., str. 215.

novi rezultati, nastali istraživanjem riječke arhitekture i urbanizma, stvoriti potrebu za uključivanjem novih spoznaja u sadržaj neke nove knjige *Kako čitati grad*.

Julija Lozzi-Barković posvetila je značajnu pozornost istraživanju riječke arhitekture u razdoblju u kojemu je ona stilom i kvalitetom ravnopravno konkurirala europskim i svjetskim stilovima. U radovima *Secesija u stambenom graditeljstvu Rijeke, Pročelna ornamentika secesijskog graditeljstva u Rijeci* te *Via della Salute – panoramska ulica s reprezentativnim primjerima secesijskog graditeljstva u Rijeci* autorica obrađuje razdoblje secesije, kada su riječke zgrade bile projektirane od ličnosti koje su studirale na sveučilištima u Beču i Budimpešti, što je još jedan intrigantan podatak za riječku intelektualnu povijest. Posebice je zanimljiv rad o ornamentici secesijskoga graditeljstva jer donosi niz podataka o motivima na riječkim fasadama kojih običan prolaznik riječkim ulicama često nije svjestan, a koji svjedoče koliko su pozornosti stanovnici Rijeke s početka XX. st. posvećivali izgledu grada. Mislim da bi vrlo zanimljiva zapažanja mogla donijeti istraživanja kojima bi se utvrdilo zašto su baš takvi ukrasi dobivali svoje mjesto na riječkim fasadama te možemo li govoriti o postojanju specifičnih značenja korištenih motiva.

No da bi se ulazilo u istraživanja takve vrste potreban je niz temeljnih radova kojima se utvrđuje koje je i koliko riječko arhitektonsko bogatstvo. U tome nam znatno mogu pomoći radovi Radovana Oštrića *Ukrasna plastika na arhitekturi historicizma u Rijeci* i Daine Glavočić *Arhitektura historicizma u Rijeci*, koji detaljno obrađuju arhitektonske oblike i ornamentiku u razdoblju sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, odnosno u razdoblju u kojemu Rijeka proživljava građevinski procvat. Radovi pregledno iznose podatke o gradnji i karakteristikama brojnih riječkih zgrada koje danas čine neka od najprepoznatljivijih riječkih zdanja.

Riječkoj su sakralnoj arhitekturi posvećeni radovi Nine Kudiš *Ponovno o arhitekturi riječke katedrale Sv. Vida*, Martine Blečić *Kapela Kristova groba na riječkoj Kalvariji* te rad grupe autora *Riječki salezijanski samostan i njegov arhitektonsko-urbanistički razvitak*. Nina Kudiš pozornost je prvenstveno posvetila planovima projektanta riječke katedrale, isusovcu Giacomu Brianu, te utvrdila kako se nakon dvadeset godina izgradnje katedrale odstupilo od izvornih planova projekta. Spoznaje o novijim istraživanjima i njihovu tijeku pružila nam je u spomenutom radu Martina Blečić. Naime 2004. konzervatorski odjel iz Rijeke istraživao je dio riječkoga naselja Kozala radi otkopavanja i utvrđivanja stanja kapele Kristova groba na riječkoj Kalvariji. Spomenuta kapela, izgrađena u XVII. stoljeću, uslijed širenja grada Rijeke doživjela je uništavanje i zatrpavanje, no njezin nam bivši izgled i otkrivene ostatke tekstom i opširnim slikovnim prilogom otkriva ovaj rad.

Tatjana Rakovac, Sandra Rugani-Kukuljan i Srđan Škunca autori su navedenoga priloga o arhitektonskome razvoju salezijanskoga samostana te u njemu posebice slikovnim priložima dokumentiraju projektiranje i izgradnju samostana od kraja XIX. do kraja XX. stoljeća.

Kao usko vezani uz radove o riječkoj arhitekturi na stranicama se Zbornika javljaju i radovi koji obrađuju određene aspekte riječkoga urbanističkoga razvoja tijekom povijesti. Interes za istraživanjem urbane strukture riječkoga Staroga grada pokazala je Olga Magaš radovima *Urbana struktura Starog grada u Rijeci u kontekstu napora za njegovu revitalizaciju* i *Na Grivici i Gomili*. Autorica je vrlo detaljno istražila arhivsku dokumentaciju koja se odnosi na prostor Staroga grada te nam detaljno i pregledno iznosi podatke o građevinskome razvoju i promjenama dvaju lokaliteta Staroga grada – Grivice i Gomile. Posebice je vrijedno što izlaganje autorice prate bogati slikovni prilozi koji prikazuju niz planova izgradnje na navedenim lokalitetima. Autorica je – raspravljajući o suvremenim nastojanjima revitalizacije Staroga grada, što je jedan od većih problema i današnje riječke svakodnevice – pokazala i kako je povijesnu problematiku moguće korisno aktualizirati. Kako je vidljivo, u takvim pokušajima i povjesničari moraju odigrati važnu ulogu.

Kako urbanistički razvoj Rijeke napreduje i u kojem se smjeru kreće, može se dobro vidjeti iz rada Srđana Škunce *Pedeset godina urbanističkih planova grada Rijeke*, kojim je pokazao kako je planiranje gradnje složen posao, čija će uspješnost u riječkome slučaju ovisiti o ravnoteži između pravilna tretiranja povijesne ostavštine i suvremenih potreba Riječana. Rad Marijana Bradanovića *Tradicija, osnutak i djelovanje konzervatorske službe u Rijeci* pokazuje pak jedan od mogućih smjerova djelovanja prilikom zaštite riječke povijesne baštine te prikazuje kontinuitet tradicije zaštite ostavštine u Rijeci od početka XIX. stoljeća. Ono što treba biti naš budući zadatak jest osigurati da autorova tvrdnja prema kojoj "napokon se i jedna palača riječkog Starog grada obnavlja prema pravilima konzervatorske struke" postane riječka svakodnevica.²³

* * *

U ovome mi je radu osnovni cilj bio pružiti pregledan uvid u cjelokupnu tematiku zbornika *Sv. Vid*. Nastojao sam pokazati da velika količina neistražene arhivske građe i novi metodološki pristupi znanosti o povijesti riječkim povjesničarima predstavljaju velik izazov. Kao reakcija se na njega odvija znanstveni skup u povodu dana zaštitnika grada Rijeke, koji svoj tiskani oblik dobiva u zborniku *Sv. Vid*. Uputio sam na brojne autore, teme i sadržaje

---

²³ Bradanović, M., *Tradicija, osnutak i djelovanje konzervatorske službe u Rijeci*, Sv. Vid, sv. 6, 2001., str. 143.

koje nalaze svoje mjesto na stranicama Zbornika te se pokušao osvrnuti na sve u njemu obrađene ili dotaknute aspekte povijesti. Pokušao sam i problematizirati pojedine spoznaje predstavljenih autora te uputiti na moguće daljnje smjerove istraživanja. Određeni broj autora i tema u mojem tekstu nije obrađen zbog ograničenosti prostora, ali i zbog specifične strukture mogega izlaganja. Čitatelja kojega detaljnije zanima sadržaj Zbornika upućujem na bibliografiju, koja sadrži naslove svih radova objavljenih u njegovih dvanaest svezaka. Možemo zaključiti kako je tiskanjem Zbornika pružen znatan doprinos istraživanju povijesti Rijeke te da objavljeni radovi, uz niz monografija tiskanih u Rijeci u posljednjih dvadeset godina, predstavljaju solidan temelj za izrađivanje nove sinteze povijesti Rijeke.